

Anton Pavlovič Čechov (1860 – 1904): Višňový sad (1900)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

- B. 1. Doba a místo (děje);
2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;
3. Námět, témata, hlavní motivy;
4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

LOPACHIN: Rád bych vám pověděl něco příjemného, veselého. (Podívá se na hodinky) Ale už mně nejbejvá čas na dlouhý výklady... tak aspoň pár slov. Už víte, že se musí višňový sad prodat, aby bylo na dluhy. Dražba je stanovena na dvaadvacátého srpna. Ale vy se nemusíte zneklidňovat, milostivá, spěte klidně, východisko existuje. Dávejte pozor, co jsem vymyslel. Z města je sem k vám všeho všudy dvacet kilometrů, vede tady dráha, a kdyby se višňový sad rozparceloval a louka podle řeky taky, a kdyby se pak ty parcely pronajaly chatařům, tak mte přinejmenším dvě stě padesát tisíc ročního důchodu zajištěno.

GAJEV: Promiňte. Co to melete?

RANĚVSKÁ: Já jsem vás asi dobře nepochopila, pane Lopachine.

LOPACHIN: Řekněte si za hektar minimálně dvě stovky ročně, když se to bude šikovně inzerovat... No to se rozumí, trochu se to bude muset dát do pucu, řekněme například musí se zbourat všechny starý stavení, tenhle dům, stejně už není k ničemu, vykácet višňový sad...

RANĚVSKÁ: Vykácet? Můj milý, odpusťte, ale vy nic nechápete. Jestli je v celém kraji něco pozoruhodného, něco jedinečného, tak je to jenom náš višňový sad. (...)

GAJEV: O tomto sadu je zmínka i v Naučném slovníku.

LOPACHIN (pohlédne na hodinky): Když nic nevymyslíme a na ničem se nedohodneme, tk se dvaadvacátého srpna panství prodá v dražbě. Tak se rozhodněte! Jiný východisko neexistuje, přísahám. Prostě neexistuje.

KOMORNÍK FIRS: Za našich časů, to je tak čtyřicet padesát let, se višně sušily, zavařovaly, nakládaly, dělala se z nich zavařenina, a panečku...

GAJEV: Mlč, Frsi.

FIRS: A panečku, plný vozy sušenejch višní jezdily do Moskyv a do Charkova. A těch peněz z toho! A sušená višně bejvala tenkrát měkká, šťavnatá, sladká, voňavá... holt tenkrát věděli, jak na to...

RANĚVSKÁ: A dneska se to už neví?

FIRS: Kdepak. To už se dávno zapomnělo. (...)

PIŠČIK (*Raněvské*): A co v Paříži? Co tam? Jedla jste žáby?

RANĚVSKÁ: Krokodýly jsem jedla. (...)

LOPACHIN: Doted'ka byli na vesnici jenom páni a kmáni, ale dneska přibyli ještě chataři. (...) Zatím se jenom vyvalujou na verandě, ale může se stát, že si na tom svém hektaru něco zasadí, začnou to pěstovat... Pak teprve váš višňový sad přinese štěstí, peníze, blahobyt... (...)

RANĚVSKÁ (dívá se oknem do sadu): Děťství! Nevinné dětství! V tomhle pokoji jsem spávala, tady tudy jsem viděla do sadu, a štěstí se probouzelo zároveň se mnou, každé ráno, a sad byl tenkrát právě takový, vůbec se nezměnil.

II. Nebeletristický text:

- A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;
- B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Recenze: Zkáza višňového sadu

Sex, násilí, sexuální násilí a násilný sex. Tělesnost, trávení a stravování. Základní pudy jako princip, který hýbe světem, který utváří veškeré naše jednání. Nemůžeme se rozhodnout, prostě podléháme. To je Višňový sad v Huse na provázku. (...)

Inscenace divadla Husa na provázku režiséra Jana Mikuláška je krutá, emoce všech aktérů jsou často velmi vyhrcoené. Většina situací je řešena přes lidskou pudovost, násilí, sex, tělesnost a stravování (popřípadě následné zvracení). Nízkost a zoufalství čiší ze všech postav. Mikulášek zachovává členění na čtyři jednání, text je ale celkově velmi zkrácený, představení tím získává spád.

Specifická je i interpretace jednotlivých postav. Raněvská Petry Bučkové postrádá šlechtickou nadřazenost i hrdost, je zoufalou zlomenou ženou ztracenou ve světě, kde pro ni už není místo. Její dcera Aňa (Eliška Fuksová) je typickou snobskou dcerou, její duševní rozklad je znázorněn slabostí pro drogy a násilné sexuální praktiky. Gajev (Jan Kolařík) není tak patetický, jak ho Čechov napsal, má problémy s alkoholem. Jeho repliky jsou často nedořečené, tím je znázorněna bezvýznamnost jakékoli lidské výpovědi.

Komorník Firs (Pavel Zatloukal), upoutaný na kolečkové křeslo a napojený na kapačku dokonce ani mluvit nemůže, vydává sice jakési neartikulované zvuky. Nedožvíme se ale nic, o velkých a šťavnatých višních, které se kdysi na vozech vozily do Charkova, ohlížet se do minulosti nemá význam, on sám je jen zlomenou připomínkou slávy rodu, živým památníkem minulosti, který ale o ní není schopen vypovídat. Když potom nakonec oblečen ve fraku vstane, odtrhne kus plakátu na stěně a dírou v ní prosvítá světlo, které nasvětluje jeho kolečkové křeslo, cítíme, že to my jsme postižení. Vlastní minulost se nám vzpřímená posmívá, zatímco ležíme schoulení v koutě jako Raněvská.

Vypočítavý Lopachin (Robert Mikluš) Varju (Anežka Kubátová) nemiluje, nezáleží mu na ní, mnohem víc ho přitahuje sama Raněvská, která Varju usilovně žene do jeho náručí. V závěrečné vypjaté scéně se Varja vysvléká úplně do naha, aby ukázala odevzdanost Lopachinovi, a podřízenost svého postavení. Scénografie Marka Cpina je jednoduchá. Prostor představuje neurčitý bledě modrý pokoj, na pozadí je dlouhá panoramatická fotografie višňového sadu, kterou Raněvská v jednom ze svých mnoha záchvatů vzteku trhá. Poslední kousek odtrhne Firs v úplném závěru – a odhalí zmiňovanou díru. Scéna je osvětlená neosobním nazelenalým světlem. V rohu jsou stará roztrhaná křesla a několik starých školních židliček. Druhé dějství se odehrává na starém pingpongovém stole. Na závěr je scéna zcela prázdná, jen uprostřed stojí cestovní kufr, kterým se Jepichodov bezvysledně snaží pohnout.

Objasněte, kde všude – a čím příčiněním – se staly chyby, které přivedly rodinu Raněvské do nynější svízelné situace (nezapomeňme na Gríšovu smrt: ta jistě byla nezaviněná, ale jde o to, jak na ni matka reagovala). Hra ukazuje střetnutí několika různých světů – o jaké světy jde a které postavy je reprezentují? Hra v mikrokosmu jednoho venkovského panství a jedné tamější rodiny ukazuje problematiku celého Ruska a ruské společnosti. Snahu o „pozápadnění“ ve střetu s uchováním „ruské duše“. Porovnejte Raněvskou s Lopachinem – jaký byl jejich vztah v minulosti? Nemají náhodou něco společného – vedle mnoha rozdílů, samozřejmě. Druhý text je recenze: na jejím základě charakterizujte brněnskou inscenaci. V čem byste ji ocenili a v čem máte jiný názor na „nadvícení“ postav i konfliktů? Čechov – jeden z největších světových realistických spisovatelů.

Anton Pavlovič Čechov (АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ), světoznámý ruský prozaik a dramatik, jeden z největších povídkářů světové literatury, přichází na svět 29. ledna roku 1860 v ruském Taganrogu jako třetí syn v rodině kupce (Čechovův děd se teprve před dvaceti lety vykoupil z nevolnictví).

V mládí Čechov (nepříliš úspěšně) studuje gymnázium – maturuje v roce 1879 a ve stejném roce pak odchází do Moskvy, kde po otcově bankrotu žije již celý zbytek rodiny.

V Moskvě Čechov studuje lékařskou fakultu Moskevské univerzity (absolvuje v roce 1884), povolání lékaře se pak ale věnuje jen krátký čas ve Voskresensku a Zvenigorodu, od roku 1886 se Čechov věnuje dráze profesionálního literáta.

V roce 1888 se A. P. Čechov stává laureátem Puškinovy ceny Akademie věd. O dva roky později, v roce 1890 se vydává Čechov na Sibiř na ostrov Sachalin, kde navštěvuje tamní trestaneckou kolonii – tuto svoji cestu a otřesný život trestanců pak popíše v knize Sachalin (Ostrov Sachalin, 1893). Cesta na Sachalin patrně urychlí Čechovovo tuberkulózní onemocnění, jehož první příznaky se u něj objevují již za univerzitních studií.

V roce 1892 se stěhuje do městečka Melichovo, kde vzdělává místní mužiky a za epidemií cholery v letech 1892–93 léčí vesnické obyvatelstvo.

V roce 1898 se Čechov stěhuje ze zdravotních důvodů (tuberkulóza) na Krym, do Jalty, kde se střetává s dalšími významnými ruskými spisovateli, mimo jiné s L. N. Tolstým a M. Gorkým (viz Gorkij, Maxim). V roce 1901 se Anton Pavlovič Čechov žení s herečkou moskevského divadla MCHAT Olgou Kniporovou.

Do literatury vstupuje Čechov již za svých vysokoškolských studií, kdy pod pseudonymem A. Čechonte uveřejňuje humoristické povídky v časopisech Strekoza, Budilnik, Zritěl či Oskolki – v této době vznikají Čechovovy povídky Chameleon, Štába Prišibejev (Untěr Prišibejev, 1885), Smrt úředníka (Smert' činovnika) a jiné.

V dalším období tvorby A. P. Čechov obnovuje žánr tzv. smutné humoresky (po Gogolovi) a groteskní satirické povídky, vyznačující se úsporností stylu, dramatickým spádem děje a uměním autora charakterizovat postavy i prostředí děje detailem – příkladem toho je Čechovova první sbírka povídek Melpomeniny pohádky (Skazki Melpomeny, 1884) či Pestré povídky (Pjostryje rassказы, 1886).

Konec osmdesátých let pak znamená v Čechovově tvorbě výrazný posun – Čechov začíná tvořit povídky, v nichž analyzuje a zkoumá mezilidské vztahy a v nichž podává diagnózu duševních stavů svých hrdinů středních vrstev – lékařů, učitelů, advokátů, důstojníků atd.

V této době též vzniká Čechovův první větší literární útvar, novela Step (Stěp, 1888) a v roce 1889 pak Čechov vydává novelu Nudná historie (Skučnaja istoria).

Kromě prózy se Čechov na konci osmdesátých let 19. století věnuje i dramatu – kromě vtipných jednoaktových humoresek Labutí píseň (Lebedinaja pesňa, 1887), Medvěd (Medved', 1888), Námluvy (Predloženiye, 1888) a Jubileum (Jubilej, 1891) tvoří i celovečerní divadelní hry – vzniká Platonov (Čechovova dramatická prvotina, která je nalezena v autorově pozůstalosti v roce 1923 jako text bez názvu), komedie Ivanov (1887) a hra Lesní duch (Lešij, 1889).

Devadesátá léta 19. století jsou u Čechova léty prozaické tvorby – vzniká již zmíněný Sachalin a cyklus patrně nejpozoruhodnějších Čechovových próz: povídky Souboj (Duel, 1891), kde je zachycen život ruských důstojníků v Abcházii, Pavilon č. 6 (Palata No. 6, 1892), přinášející výpověď o poměrech panující v nemocnici pro duševně choré (svého času je tato povídka chápána jako obžaloba carského režimu), Neposedá (Popryguňa, 1892), Dům s mansardou (Dom s mezaninom, 1896), Anna na krku (Anna na šeje, 1895), Dušička (Dušeňka, 1899), Dáma s psíčkem (Dama s sobačkoj, 1899) a novela Černý mnich (Čornyj monach, 1894).

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století pak Čechov tvoří svá nejslavnější dramata – vznikají hry Racek (Čajka, 1896), Strýček Váňa (Đad'a Vaňa, 1897), Tři sestry (Tri sjostry, 1901) a Višňový sad (Višňovyj sad, 1904), kterými Čechov svým vlastním osobitým způsobem navazuje na dramatickou tvorbu norského dramatika H. Ibsena.

15. července roku 1904 pak Anton Pavlovič Čechov předčasně ve svých čtyřiačtyřiceti letech umírá na tuberkulózu v sanatoriu v německém Badenweiler.